

Vyhodnocení šlechtitelského programu norických koní za rok 2018

V roce 2018 připravovala Rada plemenné knihy norika k projednání a schválení návrh úpravy Řádu plemenné knihy tak aby byl v souladu se současnými požadavky na norického koně a se situací požadující odlišení norického koně od slezského norika, který je v České republice veden jako genetický živočišný zdroj. Součástí Řádu plemenné knihy je i Šlechtitelský program, v němž jsou podrobně charakterizovány jednotlivé kroky šlechtění plemene.

Přestože lze očekávat, že bude nutné zpracovat pro jednotlivá plemena nové Řády plemenných knih v návaznosti na platnost legislativy EU, předpokládáme že požadavky šlechtitelského programu a jednotlivé šlechtitelské postupy nezaznamenají významnější odlišnosti od zpracovaného návrhu.

Podle tohoto návrhu je chovným cílem norika chladnokrevný kůň, dospívající ve čtyřech letech stáří, mírně delšího rámce, s dobrým osvalením.

Hlava těžší, mohutná, s výrazným okem, rovná, možný mírný poloklabonos, krk středně dlouhý, středně vysoko nasazený s mírně výrazným kohoutkem, dobře úhlovaná až strmější lopatka, prostorný, středně hluboký, delší a oválný hrudník, se středně dlouhou volnější horní linií, středně dlouhá pevná bedra, mohutná, středně široká a dlouhá, oválná, mírně štěpená a svažité zád'. Fundament silný, kostnatý, suchý, s menším výskytem rousů, kopyta pevná, pružná, dobře utvářená. Klouby výrazné suché, spěnka kratší, pevná.

Pracovitý a dobře ovladatelný kůň přiměřeného temperamentu, dobrého charakteru, dobře živitelný, pohyblivý, se středně prostornými chody.

Barevně jsou noričtí koně převážně hnědáci až tmaví hnědáci a ryzáci až tmaví ryzáci, omezeně vraníci a sporadicky nevybělující bělouši. Vyskytují se u nich bílé odznaky na hlavě a končetinách. Kůže je tmavě pigmentovaná.

Tabulka 1: Minimální tělesné míry norických koní při zápisu do plemenné knihy

	Hřebci 2,5 roku	Hřebci 3,5 roku	Klisny 3 roky
KVP (cm)	166	170	165
KVH (cm)	156	158	155
Obvod hrudi (cm)	187	192	192
Obvod holeně (cm)	23,5	24	23

Šlechtitelský program zahrnuje všechna opatření, která směřují k zajištění chovného cíle. Jedná se o tato systémová opatření:

1. Informační systém údajů o zvířatech
2. Označování a identifikace zvířat
3. Evidence, registrace a ověřování původu zvířat
4. Kontrola užitkovosti (vlastnosti produkční - růst a vývin, vlastnosti reprodukční – samčí a samičí plodnost a dlouhověkost, kontrola /dědičnosti/zdraví)
5. Kontrola výkonnosti (zkušební systém – zkoušky výkonnosti a případná sportovní výkonnost)
6. Popis, evidence a vyhodnocení znaků lineárního popisu
7. Selektce

Všechna tato opatření byla v průběhu roku 2018 pečlivě dodržována a sledována Radou plemenné knihy.

1. Informace o jednotlivých koních jsou shromažďovány a evidovány v Ústřední evidenci koní ve Slatiňanech.
2. Označování a identifikace zvířat probíhá v souladu s platnou legislativou a je zajišťována na základě smlouvy ASCHK a organizace Equiservis konzulent s.r.o.
3. Evidence a registrace zvířat probíhá ve spolupráci s ÚEK.
4. Kontrola užitkových vlastností probíhá z hlediska růstu a vývinu při zápisu klisen a hřebců do plemenné knihy na základě zjištění základních tělesných rozměrů při zápisu do PK a na základě lineárního popisu exteriéru a souhrnných charakteristik zevnějšku hodnocených pomocí bodového systému v rozsahu 10 bodové stupnice. Reprodukční vlastnosti jsou vyhodnocovány u hřebců prostřednictvím počtu zapuštěných klisen a u klisen počtem narozených hříbat z počtu zapuštěných klisen. Dlouhověkost klisen a hřebců je posuzována podle podílu zvířat v jednotlivých věkových kategoriích. Kontrola zdraví a dědičnosti zdraví se soustřeďuje na shromažďování podkladů o výskytu významných nedostatků zevnějšku (viz lineární popis a seznam vad zevnějšku) a rozhodující pozornost je věnována výskytu letní vyrážky.
5. Kontrola výkonnosti je zajišťována prostřednictvím výkonnostních zkoušek hřebců a klisen, jejichž průběh a výkonnost jednotlivých koní posuzují členové Rady plemenné knihy.
6. Lineární popis klisen zajišťují pracovníci firmy Equiservis konzulent s.r.o..
7. Selekcce probíhá v populaci klisen v zásadě pouze zdravotní. Hřebci jsou selektováni při výběru do odchoven hřebců na základě zevnějšku a stupně vývinu při nákupu do odchovny a na základě růstu, zevnějšku a výkonnosti při základních výkonnostních zkouškách. U plemenných koní je hodnocen plemenný typ a pohlavní výraz, rodokmen, stavba těla, výkonnost, zdravotní stav a charakter. Po předvýběru realizovaném Radou plemenné knihy jsou vybraní hřebci naskladněni do 60 denního testu v ZH Tlumačov, kde je posuzován růst, vývin, průběh výcviku, charakter, temperament, konstituce, krmitelnost, pracovní ochota a učenílivost a užitkové vlastnosti při zkušebních disciplínách a při závěrečných zkouškách posuzuje komise složená z členů Rad plemenné knihy jednotlivých chladnokrevných plemen úroveň výkonnosti po 60 denním testu v souladu se zkušebním řádem.

Hodnoty uvedené v tabulce 2 ukazují srovnání vývoje početních stavů všech tří domácích chladnokrevných plemen, pro která je v České republice vedena plemenná kniha. Souhrnné údaje uvedené v posledním řádku tabulky ukazují na pokles počtu chladnokrevných koní v letech 2006 až 2015 a v posledních dvou uvedených letech došlo ke stabilizaci počtu chovaných koní.

Zajímavé jsou rozdíly ve vývoji počtu u jednotlivých plemen. Všechna chovaná chladnokrevná plemena kopírují tento trend a dochází u nich k poklesu do roku 2015 a v posledním období je zřejmá stabilizace počtu. Poslední sloupec v tabulce však ukazuje srovnání stavů v roce 2019 oproti stavu v roce 2006. Uvedená procenta ukazují, že u českomoravských belgiků došlo k mírnému poklesu a současný stav představuje 83,23 % stavů v roce 2006. U druhého chladnokrevného plemena, které je zařazeno do genetických živočišných zdrojů, slezského norika je situace velmi příznivá a současný počet chovaných koní představuje 151,63% stavu v roce 2006, což znamená, že došlo za posledních 13 let k výraznému nárůstu. U norických koní je ale situace opačná a je možné ji označit za kritickou. Počet evidovaných koní tohoto plemene činí pouze 62,05 % stavů v roce 2006. Tento pokles je způsoben především dvěma faktory:

1. Norický kůň není podporován jako genetický zdroj a v důsledku toho je přibližně o 12 000 Kč nižší tržba chovatele klisny při prodeji hříběte.
2. Až do roku 2012 bylo možné (a dokonce bylo často doporučováno) zapouštět norické klisny slezskými hřebci a zapisovat narozené hříbě do plemenné knihy slezského norika. V roce 2012 došlo k oddělení obou plemenných knih a narozené hříbě je zapisováno do stejné plemenné knihy jako jeho matka.

Tabulka 2: Vývoj počtu chovaných koní chladnokrevných plemen v letech 2006 až 2019

	2006	2010	2015	2018	1.1.2019	% 19/06
ČMB	2362	2305	1837	1960	1966	83,23
N	2219	2042	1306	1403	1377	62,05
SN	854	1091	1135	1250	1294	151,63
Celkem	5435	5438	4278	4613	4637	85,31

Přesto, že v posledních letech je zřejmá stabilizace stavů norických koní, současný počet evidovaných koní a především současný počet narozených hříbat nezajišťuje odpovídající životaschopnost populace norických koní v České republice. V roce 2018 je evidováno 44 narozených hříbat což naznačuje zlepšující se trend (v roce minulém to bylo dokonce 56). Počet klisen zařazených do chovu ve vztahu k počtu narozených hříbat ukazuje, že v chovu norických koní prakticky v samičí populaci nedochází k žádné selekci a jsou do chovu zařazovány téměř všechny klisny schopné reprodukce. Tak 7 hřebců zařazených v roce 2018 je třeba považovat za výjimečný. V předcházejících letech byl tento počet podstatně menší. Vzhledem ke skutečnosti, že norická plemenná kniha je otevřená, nepředstavuje však tato skutečnost žádné nebezpečí pro další rozvoj plemene. Daleko závažnější je skutečnost vycházející z počtu narozených hříbat. Při průměrné natalitě kolem 50% lze očekávat, že bylo v roce 2017 zapuštěno kolem 90 klisen, což představuje přibližně každou šestou klisnu z počtu klisen schopných reprodukce. Neúspěšnost zapouštění znamená, že je z populace klisen reprodukčně aktivní pouze každá dvanáctá klisna, nebo jinak řečeno, má průměrná norická klisna zdravé hříbě jednou za 12 let. Pokud se poprvé ohřebí ve 4 letech a dožije se v průměru 20 let, lze od ní očekávat průměrně 1,3 hříběte za život, což v žádném případě nezajistí reprodukci stáda a už vůbec nelze uvažovat o selekci jako základním chovatelském opatření. Rada plemenné knihy norika se proto snaží tuto nepříznivou situaci změnit.

Tabulka 3: Aktuální vývoj populace norických koní v letech 2015 až 2018:

kategorie	2015	2016	2017	2018
Narozená hříbata	22	32	56	44
Zařazené klisny	16	33	14	22
Zařazení hřebci	4	1	0	7